

EL CONTENCIÓS DE LA UNIVERSITAT DE PRADES AMB FRANCESC DE MONTSERRAT I VIVES I ELS ROJAS PANTOJA (1651-1733)¹

Jordi Casas i Roca

Resum: La vila de Prades hagué de pagar un elevat preu per la seva resistència a rendir-se a les tropes de Felip IV. Potser no sabrem mai el que realment passà el 1651, però, en tot cas, l'ocupació militar per part de les tropes castellanés originà un deute, que només podem qualificar de repressió militar, que els seus habitants arrossegaren fins ben entrat el segle XVIII, i més enllà probablement. Un militar, Baltasar de Rojas Pantoja, que barrejà repressió militar i profit propi, un intermediari sense gaires escrúpols, Francesc de Montserrat i Vives, amb els anys marquès de Tamarit i baró d'Altafulla, i més tard els hereus d'ambdós, no tingueren cap inconvenient en seguir un contenciós a la Reial Audiència que durà una vuitantena d'anys. La vila perdé i es trobà davant un deute descomunal, impagable. I la justícia, no exempta de prejudicis de classe, que acostumava a decantar-se pels interessos senyorials, no dubtà en aplicar amb rigor allò que preveia la llei quan de deutes es tractava.

Paraules clau: Guerra dels Segadors, censal, novè, pensions, Reial Audiència, Universitat.

Abstract: The village of Prades had to pay a high price for resisting surrender to the troops of Philip IV. We may never know what happened in 1651 but, in any case, the military occupation by the Castilian troops originated a debt, which can only be referred to as military repression, that its inhabitants had to bear so far as the 1730's

¹ Aquest article es basa en l'expedient número 14.503 del fons de plets civils de la Reial Audiència, Arxiu de la Corona de Aragó (ACA). És un expedient de 1.088 folis, alguns força deteriorats, que no hem estudiat exhaustivament. El nostre interès per aquest expedient està relacionat amb un estudi més ampli sobre l'endeutament municipal dels segles XVII i XVIII. Ens ha servit per ampliar i clarificar la informació aportada pel biògraf de Francesc de Montserrat procedent del fons del Consell d'Aragó (ACA). ROVIRA [2001] 74.

and probably even a bit longer than that. A military man, Baltasar de Rojas Pantoja, who mixed military repression and personal benefit, an unscrupulous intermediary, Francesc de Montserrat i Vives, who later became Marquess of Tamarit and Baron of Altafulla, and later in time the heirs of both men, had no difficulty in filing a litigation to the *Reial Audiència* that lasted eighty years. The village lost the case and found itself facing an enormous debt which was impossible to pay. And justice, which was not exempt of class prejudice and tended to benefit the feudal interests, did not hesitate to proceed to the strictly rigorous application of the law and its stipulations in case of debt.

Key words: The Reapers' War, *censal* (perpetual document issued as public debt), *novè* (contribution corresponding to the ninth part of the harvest), *pensió* (interests generated by a censal), *Reial Audiència* (Highest Court of Justice in Catalonia during the Modern Age), and *Universitat* (legal term referring to the inhabitants of a village).

Aquestes pàgines donen notícia d'un contenciós que va durar com a mínim una vuitantena d'anys, ja que no en coneixem el final amb exactitud. Els protagonistes són la vila de Prades (o la seva Universitat, si ens referim a la configuració jurídica del conjunt dels seus habitants) i els Baltasar de Rojas Pantoja, oncle i nebot (i el fill d'aquest en el darrer moment), juntament amb un tercer personatge, que tot indica que actuà com a testaferró del primer, Francesc de Montserrat i Vives. D'uns i altre en donarem detalls arribat el moment. L'origen del contenciós es troba en l'ocupació de la vila per les tropes de Felip IV, en el marc de la Guerra dels Segadors, l'agost de 1651, amb les conseqüències econòmiques d'ordre repressiu que això comportà. Abans d'entrar en matèria, donarem quatre dades sobre la vila protagonista d'aquesta història.

La vila de Prades

Prades (plural de prada, prat dens) és un municipi del Baix Camp (limitant amb el Priorat, la Conca de Barberà i l'Alt Camp), que fins al 1716 formà part de la vegueria de Montblanc i a partir d'aquella data del corregiment de Tarragona. La vila està situada en un altiplà de les muntanyes de Prades, en plena Serralada Prelitoral, a 950 metres d'alçària. Havia tingut importància ramadera, era molt concorreguda la fira de bestiar de Sant Bartomeu (24 d'agost), que durava tres dies i era una de les principals de la Catalunya Nova,² i pel que fa a l'agricultura, tenen molta anomenada les seves patates. Encara queden restes de la muralla que la rodejava, la qual, com

² A principis de segle XVIII els ingressos de la Universitat generats per l'activitat que envoltava la fira representaven el 57% dels seus ingressos ordinaris; això ens dóna una idea de la seva importància. Són dades de l'expedient estudiat.

veurem, fou enderrocada arran de la Guerra dels Segadors. Hi destaquen una gran plaça porxada al centre, una font esfèrica renaixentista, dos portals romànics, un arc gòtic i una torre de defensa de quatre costats. L'església de Santa Maria la Major, gòtica, és d'una sola nau amb volta ogival i façana renaixentista rematada per un frontis triangular. La majoria dels edificis són de pedra roja, dita popularment esmoladora, per això ha estat anomenada la Vila Vermella.

Sembla que a l'època islàmica hi hagué una fortalesa que depenia de la de Siurana. Quan aquesta fortificació, últim reducte musulmà de Catalunya, es va rendir el 1153, Ramon Berenguer IV li va atorgar la carta de poblament, en què devia anar inclosa la vila de Prades. El mateix Ramon Berenguer IV, el 1159, cedí als veïns de Prades el lloc per construir-hi cases, fer-hi conreus i la lliure utilització de prats i boscos.³ La zona fou convertida en marquesat de Siurana, pertanyent a Bertran de Castellet. L'any 1163 el marquesat de Siurana passa a mans d'Albert de Castellvell i es divideix en dos nous dominis: les Muntanyes de Prades, sota domini d'un batlle reial i la zona occidental que passa a denominar-se baronia de Castellvell. El 1241 la baronia de Castellvell passa als Entença per contracte familiar, encara que Prades i la zona oriental de l'antic marquesat continua sota domini reial fins que el 1324 el rei Jaume II crea el comtat de les muntanyes de Prades a favor del seu fill Ramon Berenguer, unint-t'hi indissolublement el territori que havia estat dels Entença (els castells i viles d'Altafalla, Falset, Tivissa i Móra, i els drets que el rei tenia sobre els castells i llocs de Marçà i Pradip).⁴ El comtat inclouïa territoris en els quals el comte hi tenia certa jurisdicció, però que pertanyien al monestir de Poblet, la baronia de Cabacés, el priorat de la cartoixa d'Escaladei i el monestir de Santa Maria de Bonrepòs. Falset esdevé el centre polític i administratiu del comtat. El 1342 Ramon Berenguer el permutà amb el seu germà Pere pel comtat d'Empúries. El seu fill Joan l'heretà el 1358, el 1414, amb la seva mort, s'inicia un període vacant, que finalment acaba en un litigi que guanya, el 1425, Joana de Prades, esposa de Joan Ramon Folc de Cardona i de Gandia, vescomte de Vilamur i hereu del comte de Cardona, per la qual cosa el comtat de les muntanyes de Prades passa a la casa de Cardona.

³ El 1732 la vila declara tenir vint-i-un jornals (unes deu hectàrees) de sòl comunal, entre sembradura (la mínima part), erms i boscos.

⁴ G.E.C. [1978] 22; www.raco.cat/index.php/AnnalsGironisns/article/viewFile/.../6537..; i www.molar.altenet.org/media/upload/arxius/.../05.pdf (consultats el 4 de gener de 2018). Hem de reconèixer que no hem trobat el topònim Altafalla mencionat en aquests tres articles; si es tracta d'Altafulla, no ens consta que pertanyés al comtat de Prades i que algun cop fos jurisdicció del duc de Cardona. A principis de segle XVII (el llibre es publicà el 1632), Peguera presenta per separat el comtat de Prades (Prades, Cornudella, Ulldemolins, l'Aleixar, Maspujols, Mont-ral, l'Aixàviga, Siurana, Capafonts, Vilanova de Prades, Arbolí, Vilaplana, la Mussara, la Riba, la Febró, Cabrera, Samuntà, la Plana i Farena) i la baronia d'Entença (Falset, Tivissa, Garcia, el Masroig, Marçà, Capçanes, Pradip i Llaberia). No esmenta Altafalla i de Móra d'Ebre, vegueria de Tortosa, diu que és del duc de Cardona, però no el cita com a part del comtat de Prades. PEGUERA [1988]. Sobre els comtes de Prades, vegeu SOBREQÜÉS [1980] 139-143.

El 1718 la vila de Prades tenia 397 habitants, per la qual cosa cal suposar que durant el període en què es produeix el contenciós que ocuparà aquestes pàgines devia tenir entre 350 i 400 habitants.

L'ocupació de la vila de Prades per les tropes castellaness

Prades era una de les places que a finals de la Guerra dels Segadors encara era en mans de les forces catalano-franceses, és a dir, lleials a les institucions catalanes i al rei Lluís XIV. Per aquelles dates la Catalunya meridional i una bona part de l'occidental ja estava sota l'obediència de Felip IV. Des de Lleida, ocupada per les forces castellaness des de 1644, s'instigava, amb èxit cal dir, la revolta de les viles del comtat de Prades i altres de l'entorn contra l'exèrcit francès. Així succeí, per exemple, la primavera de 1650; uns mesos després, el governador de Catalunya, Josep de Margarit, visità la zona revoltada per tal de calmar els ànims, entre altres llocs visità Prades, comminant els seus habitants a ser fidels al rei de França.⁵ En tot cas, a mitjan 1651 Prades tenia una guarnició fidel a Lluís XIV, comandada pel sergent major Francesc Sala.

Aquí és on comença la descripció que ens han deixat sobre la darrera resistència de la vila i la seva ocupació pels soldats comandats per Baltasar de Rojas Pantoja. En tenim dues versions no coincidents i en força casos ben oposades, la de Francesc de Montserrat i Vives i la de la vila. Intercalarem una i altra.⁶ No cal dir que ambdues descripcions tenen interès per si mateixes, ja que ens descriuen aspectes d'aquella guerra que no per coneguts deixen de ser colpidors i, a més, ens situen en l'inici del contenciós que ens ocuparà.

Comencem amb unes paraules de Francesc de Montserrat (des d'ara Montserrat) destinades a justificar l'actuació de Baltasar de Rojas y Pantoja; ell l'anomenarà Balthezar de Pantoya i nosaltres per simplificar, quan l'esmentem, direm senzillament Rojas. Ens diu que, la vila de Prades *“fou rendida y recuperada a la obediencia de Sa Magestat per dit don Balthezar de Pantoja a forsa de armas y axí tot lo ques trobava dins dita vila tocava per dret absolut de Guerra y consuetut general de las armas als soldats que havien*

⁵ SANABRE [1956] 467.

⁶ Es tracta de sengles escrits que presentaren a la Reial Audiència arran del contenciós que els enfrontava. El de Montserrat és del 18 de febrer de 1668 i consta de noranta-quatre articles i el de la vila porta data del 15 de maig d'aquell any, és una resposta a l'anterior, i consta de noranta-nou articles. No hem estudiat les respostes dels testimonis que aporten els dos contendents, ja que sempre confirmen el que hi ha escrit, que per això els citen. Dels vint-i-un testimonis de la Universitat que hem localitzat, vuit eren preveres, potser els de la vila pensaren que la condició d'eclésiàstics els dotava de més autoritat i, de pas, donava més veracitat a les seves afirmacions. Quan posem Universitat o vila, cal entendre que qui fa els tràmits en el seu nom és el seu síndic o el seu procurador.

assistit a dita expugnació y havia de entrar en mà de dit don Balthezar que governava dit tros de exèrcit per la distribució fahedora". Això sí, sempre hi ha la possibilitat de pactar "*en cantitat y diner efectiu lo saco que lo dit cas toca liberalment als dits soldat*". Però no avancem esdeveniments, veiem la descripció que ens han deixat.

Montserrat detalla la resistència de la vila de Prades a rendir-se a les tropes de Felip IV, malgrat les moltes gestions que féu Rojas, governador de Tarragona.⁷ Com a resultat de les campanyes de Juan de Garay i el marquès de Mortara,⁸ ja s'havien rendit totes les viles i llocs del comptat de Prades i de les baronies de Poblet, només restava la vila de Prades i el castell de Siurana, que en depenia, els quals conservaven la guarnició francesa i els miquelets.⁹ Segons els de la vila, la guarnició constava de dos terços de batalló comandats per Francesc Sala, sergent major. Segons Montserrat, després del rendiment dels castells de Flix (25/IX/1650) i Miravet (15/X/1650) i de la ciutat de Tortosa (4/XII/1650), els habitants de Prades "*finalment se ajustaren y convingueren ab dit don Balthezar de Pantoja en nom de Sa Magestat per medi de sos síndichs y personas particulars que en nom de dita vila avian anat y vingut a dita ciutat de Tarragona per a dit effecte que sempre y quant anassen sobre dita vila tropas de Sa Magestat pendrian tots las armas per a trauer fora de dita vila dita guarnitió y donarian la obediencia a las armas de Sa Magestat*". Segons els de la vila, que relacionen aquest acord amb la missió de Francesc Cerdà, prevere i mossèn de Maspujols, el qual Montserrat situa en una gestió posterior, ells i Rojas no van entendre el mateix de l'acord assolit, el militar esperava que foragitessin la guarnició de la vila, malgrat que ells li contestaren que aquesta petició superava les seves possibilitats, "*per ser molta la guarnició y no poder los naturals sols empenyarse en tan gran empresa y que axí era forçós que vingúes ab sas tropas dit de Pantoja*".

En compliment d'aquest acord, segons Montserrat, el mestre de camp Jerònim d'Espínola i el baró d'Amat s'atansaren a la vila amb tropes de cavalleria i infanteria, però els de la vila prengueren les armes i plantaren cara als soldats, ferint-ne més de tres-cents i obligant les tropes a retirar-se. A més, els vilatans es dedicaren a fer corrieres i presoners als llocs sota obediència del rei Felip IV, la qual cosa obligà Rojas a desplaçar tropes a les viles circumveïnes (Arbolí, Poboleda i altres) i al monestir de Poblet. Ara és quan Montserrat parla d'un nou intent d'acord per mediació de mossèn Francesc Cerdà. L'oferta de Rojas fou que la vila, habitants i guarnició, es rendís

⁷ Tarragona, ocupada des de l'inici de la guerra per les tropes castellanes, esdevingué el seu quarter general, la residència del virrei i, en definitiva, la capital de Felip IV a Catalunya.

⁸ Juan de Garay Otañez y Rada havia estat virrei entre 1648 i 1650 i Francisco de Orozco y Ribera, segon marquès de Mortara, ho seria entre 1650 i 1652 i 1656 i 1663.

⁹ Nom amb el qual els soldats i caporals espanyols del front de l'Ebre van motejar les partides armades aixecades per la Generalitat o els consells locals a la tardor de 1640 per reforçar la defensa de Tortosa i el Camp de Tarragona; durant la guerra i després visqueren moltes vicissituds i transformacions.

i experimentaria un bon tracte, ja que “no era resolució y orde de Sa Magestat que no restàs pedra sobre pedra”. Sembla que cal situar en aquest moment, encara que podria ser posterior a l’anterior gestió, el Consell general de caps de casa del 5 de juliol en el qual s’accepta rendir la vila davant la promesa de Rojas de respectar vides i hisendes; de fet, existeix un acte notarial que ho certifica. També hi ha un certificat de l’acord posterior donant la següent resposta al cap de la guarnició: que els habitants de Prades “en ninguna manera volen pendrer las armas ni pendran contra Espanya, antes bé volen servir y tenir los pactes han promès a Dn. Balthasar de Pantoja Governador de Tarragona”; Francesc Sala havia amenaçat d’expulsar de la vila tots els que no agafessin les armes contra l’enemic.

Tornem a les paraules de Montserrat. Els habitants de Prades seguiren fent de les seves. Estant les tropes de Sa Majestat (un i altres quan empren aquest títol es refereixen a Felip IV) a Arbolí, els de Prades i castell de Siurana intentaren degollar gent a càrrec dels capitans Joan Homdedéu i Lluís Magrinyà i altres,¹⁰ sense que ningú de la vila donés el toc d’alerta (connivència?). Seguiren demanant ajuda francesa, en aquest sentit sol·licitaren que se’ls enviés el capità Francisco amb tota la seva gent.¹¹ A principis del mes d’agost els pradencs anaren al monestir de Poblet i robaren tot el bestiar que hi havia per al sosteniment dels monjos i la guarnició que s’hi estava. En cap cas, aprofitant que la guarnició estava de corrieres, els habitants de Prades no avisaren les tropes filipistes d’Arbolí perquè ocupessin Prades, ni tan sols donaren avís perquè dificultessin la tornada de l’esmentada guarnició a la vila. Els de la vila diran que si es feia alguna cosa contra el servei de Sa Majestat, ho feien els soldats de la guarnició. Insistiran en què els excessos que es feren a Prades i amb el bestiar dels llocs circumdants foren fets pels soldats de la guarnició.

Arran del robatori del bestiar del monestir de Poblet, l’abat, amb la guarnició que hi havia i amb els seus vassalls, organitzà un sometent per anar darrere els de Prades, no els encaçà, però assetjà la vila i demanà ajut a Rojas. Els de Prades prengueren les armes contra la gent de l’abat. Amb tot això, Joan Josep d’Àustria, el fill natural de Felip IV que arribà a principis de juliol a Catalunya per dirigir la conquesta de Barcelona, manà que les tropes a càrrec de Joan Homdedéu s’afegissin a les de l’abat i que

¹⁰ Sanabre ens parla d’un Jaume Homdedéu (suposem que el nom és un error) i d’un Lluís Magrinyà, capitans de miquelets, per la captura dels quals el virrei francès, l’octubre de 1650, oferia cinc-centes lliures, ja que s’havien passat a l’enemic. Els dos havien participat en l’intent d’assassinat del governador Josep de Margarit. SANABRE [1956] 461.

¹¹ Probablement es refereix al capità Francisco que havia mort l’any abans quan els homes de Homdedéu atacaren el governador Josep de Margarit. Si és així, és estrany que Montserrat no n’estigués assabentat.

fes el mateix Rojas des de Tarragona amb la gent que tingués al seu abast.¹² Arribat a la vista de la vila, Rojas envià un trompeta per aconseguir el rendiment de la vila, promentent el d'altres vegades. Sembla ser que els vilatans ignoraren el missatge i, a més, amenaçaren en degollar els assetjadors. Vist el resultat, Rojas ordenà un parell d'atacs, en els quals moriren dos oficials i alguns soldats, els vilatans es defensaven des de l'església i la seva torra, on s'havien fortificat; allí resistiren durant vuit dies, fins que un dels atacs arribà fins a la muralla de l'església, resultant-ne morts alguns de la vila.¹³

Durant tot aquest temps cap pradenc no agafà les armes en servei de Sa Majestat, només sis o set persones, entre seculars i eclesiàstics, es movien entre les tropes filipistes i ho feien sense armes i per collir els fruits de la collita, dormint les nits en una ermita. En canvi, els de la vila diuen que la major part dels pradencs s'incorporaren a les tropes de Rojas, aportant feixines i guiant els soldats pels passos perillosos. A més, els de Prades enviaren un missatger a cercar socors, el qual fou detingut per Homdedéu al lloc de Vilanova de la Muga de Prades, però se'ls escapà abans de passar-lo per les armes. Els de la vila ho neguen, diuen que era un soldat natural de la vila anomenat Bardaxí. També enviaren un capellà anomenat Pedrol a cercar ajut i donar informació a l'enemic, el qual, segons sembla, rebé ajut dels pradencs que estaven entre les tropes filipistes, la qual cosa molestà Rojas de manera especial.

La versió dels de la vila és ben diferent. Expliquen que després de la gestió de Cerdà i la seva determinació de rendir la plaça, arribà cavalleria i infanteria espanyola, que prengueren i s'emportaren moltes cavalcadures de les eres. No obstant això, no agafaren les armes, per la qual cosa Sala els foragità de la vila. Aleshores demanaren moltes vegades a Rojas que pugés a rendir la plaça, per tal de poder tornar a casa. Fins i tot, aprofitant que el marquès de Mortara, el virrei castellà d'aleshores, estava a Valls amb el seu exèrcit, li suplicaren que enviés Rojas perquè els tragués de la seva situació.¹⁴ Segons els de la vila, pocs dies abans de Nostra Senyora d'agost Rojas as-

¹² Sembla ser que Montserrat no fou aliè a aquest reclutament. Segons escriurà ell mateix, Rojas li ordenà "que saliese al campo a juntar gente para el socorro, lo executó con tal efecto que en solo un día juntó cuatrocientos hombres". ROVIRA [2001] 28; encara que l'autor no ho indica explícitament, el text formaria part d'un memòria publicat per Montserrat el 1665 i que es troba al fons del Consell d'Aragó (ACA).

¹³ Aquesta descripció feta per Montserrat coincideix amb la que ens ha deixat Sanabre, extreta de l'obra de Francisco Fabro (1673): "*Instigado por el abad de Poblet y los pueblos del Priorato, víctimas de las incursiones de los de Prades, el gobernador de Tarragona inició una marcha contra la villa fortificada de Prades el 14 de agosto; todos los pueblos de aquellas comarcas, desde el Panadés al Ebro, se movilizaron para ayudar a la conquista de la villa; después de violentos combates que duraron nueve días, y ante la amenaza de volar la murallas, se rindieron bajo la condición de dejarles trasladar a la plaza más inmediata*". SANABRE [1956] 511.

¹⁴ L'afirmació és versemblant, ja que Mortara s'estigué a Valls entre el 19 i el 28 de juliol de 1651. [SANABRE] 506.

setjà Prades amb la seva cavalleria i infanteria. Els jurats i les persones principals de la vila el reberen, el qual els consolà dient que aviat rendiria la plaça i podrien tornar a casa.¹⁵

Forçats finalment els de la vila a capitular, les condicions foren que la gent de guerra sortís segons estil de guerra, que els miquelets restessin presoners i que els habitants de la vila fossin reduïts “*de mercè de senyor*”, amb l’obligació de declarar tot l’armament de què disposaven. Fou publicat un ban que obligà sota pena de vida tornar el bestiar sostret al monestir de Poblet. Els de la vila no digueren on estaven les municions que tenien amagades, existència que confirmà un caporal de la guarnició. Per la qual cosa, Rojas “*estigué per usar del rigor que se acostumava en semblants casos y de què altrament podia usar per ser rendida dita vila a mercè de senyor*”. En cas d’incompliment de l’acord, les ordres que tenia Rojas de Sa Majestat i del capità general, eren volar les muralles i llocs forts de la vila fins deixar-la indefensa. Rojas ordenà volar les muralles i fer *fornillos* a la torra de l’església,¹⁶ que servia de campanar i de lloc de defensa, com hem vist. Els de la vila expliquen que l’entrada de les tropes de Rojas fou el 19 d’agost. I, un altre cop, la seva versió és molt diferent. Diuen que Rojas, malgrat la paraula donada, volgué saquejar la vila i volar l’església; de fet, féu entrar les tropes a títol de saco i es feren *fornillos* a l’església, a la part del sagrari i de la torre de les campanes. Rojas féu una crida que en pena de vida obligava tots els habitants a aportar a la plaça tots els blats i el bestiar.

Aquí és on apareixen els tractes pecuniaris amb Rojas. Els habitants de la vila demanaren a aquest que intercedís davant el tinent general d’artilleria i altres oficials perquè salvessin les campanes, les quals els hi pertanyien per dret de guerra; per a la qual cosa proposaren donar-los voluntàriament mil dobles, a la vegada que oferien mil quarteres de blat per pagar les despeses de l’assetjament i ocupació de la vila. A més, donaren cent quarteres de blat a les persones que feren les gestions. No disposant la vila del diner, els seus habitants signaren un debitori a favor de Rojas. De tot plegat, Montserrat dedueix que “*ditas mil doblas no foren promesas ni offertas per dita vila a effecte de redimir vexació ni opressió sinó per gratificació y recompensa espontànea dels gastos causats en dit siti per la commutació de la pena y càstich que per la inobediència segons las lleys militars y dret de la guerra avian incorregut dita Universitat y singulars, que com se ha dit és causa justa y obligatòria*”. Perquè, en definitiva, “*és y és estat y fou molt ordinari en lo present Principat de temps de guerra convenir y pactar las vilas y llochs que conquistavan los*

¹⁵ Un testimoni declararà que “*los jurats y demás particulars de dita vila de Prades entregaren las claus*” de la vila a Pantoja.

¹⁶ El mot *fornillos*, que també és emprat pels pradencs, deriva òbviament de fornillar, que significa calçar de nou un mur, interpretem que en aquest cas es refereix als tipus de preparatius que es feien abans d’enderrocar un mur.

drets tocants als qui tenian lo govern de las armas per a exhimirse de las penas y càstichs que las lleys y consuetuts militars tenen stablidas contra los inobedients a las armas de Sa Magestat”. Un xic diferent és la versió dels vilatans. Fou per evitar mals majors, és a dir, el saqueig de la vila i la voladura del campanar i les muralles, que li oferiren mil dobles en metàl·lic i mil cent quarteres de blat (no mil com diu Montserrat, probablement inclouen les cent que aquest diu que donaren als qui feren les gestions), de les quals li entregaren sis-centes. Diuen que li demanaren que els deixés dues-centes quarteres per a les seves necessitats, però finalment en deixà cinc-centes, ja que no se les pogué endur perquè Josep d’Ardena vingué a socórrer la vila i la recuperà. Per tant, el 25 d’agost li hagueren de signar un debitori per les cinc-centes quarteres de blat.

Segons Montserrat, que no diu res de la recuperació de la vila per part d’Ardena (de fet, no ho hem trobat enlloc), Rojas finançà amb diner propi i amb el que li pres-taren els amics i no a compte de la reial hisenda, la conquesta de la vila de Prades i el castell de Siurana, la qual mobilitzà més de tres mil persones. Hagué de pagar a diferents oficials, la qual cosa l’obligava a manllevar diners. Posa com a exemple les dues-centes dobles que pagà a un habitant d’Ulldemolins, el qual li féu serveis de gran importància.

Rojas acceptà l’oferta, però a condició de *desmochar* la part alta de la torra de l’es-glésia, per tal que no fos apte per a funcions militars. Els habitants insistiren en el servei que els feia la torre i les campanes i que els costaria molts diners reedificar-la, recordaren que la seva edificació havia costat molts ducats.

Segons sembla, l’acord al qual s’arribà va evitar que els pradencs diguessin on tenien guardades les municions, les quals foren lliurades a set homes del castell de Siurana, que se n’havia quedat sense. El castell no seria conquistat fins al 27 de novembre, Felip IV el faria enderrocar. Prou que es queixava Montserrat de les dificultats que comportà: fou necessari pujar l’artilleria per muntanyes intractables, obrint camins en les roques, amb gravíssim danys a les armes, alguns dels quals s’haurien evitat si el castell s’hagués rendit abans per manca de municions, cosa que evità l’arribada d’armes de Prades.

Que les descripcions siguin tan diferents no ens ha d’estranyar, ja que els objectius d’un i altres ho eren. Els de la vila, com anirem veient, intentaràn demostrar que el deute generat pels compromisos adquirits amb Rojas era il·legítim, la qual cosa és ben comprensible. Però, què es jugava Montserrat amb aquesta descripció? D’antuvi no sembla formar part d’una estratègia judicial, ja que tractarà de desmarcar, almenys al principi, el seu contenciós amb la vila del que va fer Rojas; però el seu felipisme de primera hora (de fet, com veurem, la seva fidelitat al monarca li serà molt rentable) i la seva innegable amistat amb Rojas, l’empenyien sens dubte a ser condescendent amb el militar. El compromís anava més enllà, però. Ja ho veurem.

Els personatges d'aquesta història

A part de la Universitat de Prades, hi ha quatre personatges principals, dos dels quals ja han estat esmentats, en aquesta història. Començarem pels dos que ens són més desconeguts, els Rojas.

Baltasar de Rojas y Pantoja, que un cop casat afegirà els cognoms Calders i Ferran, cal suposar-lo fill de la ciutat de Toledo, com el seu germà José, també com aquest fou membre de l'orde de Santiago. Sabem que fou governador de la ciutat de Tarragona entre l'octubre de 1650 i el gener de 1653.¹⁷ Fou també membre del Consell de guerra de Sa Majestat i, amb tota seguretat, el 1667 era capità general de la província de Guipúscoa. Es casà, no sabem si en primeres núpcies, amb Teresa de Marimon i Roger, vídua de Ramon Calders-Ferran i Lleu, baró de Segur i de Calders, baronies tingudes, respectivament, des dels segles XIII i XVI. Així, doncs, Baltasar de Rojas y Pantoja passà a ser baró de Calders i Segur, com consta en un document de 1667. Els Calders els hi posaren un plet per la baronia, però el perderen (1662). L'arranjament vindria per via de casament, però el 1689 fou venuda a Pau Ignasi Dalmases. Sabem que morí l'any 1677 o poc abans. Nomenà hereu universal el seu nebot Baltasar de Rojas Pantoja y Sossa (o Sousa, en algun document); per tant, heretava el plet amb la vila de Prades. El seu germà José, com hem dit, nasqué a la ciutat de Toledo, fou membre de l'orde de Santiago i regidor perpetu de la seva ciutat natal. Es casà amb Antonia de Sossa y Toledo, amb la qual tingué dos fills, Baltasar i Josefa, novícia del convent de Santa Fe quan el seu pare féu testament, això succeí el 17 d'agost de 1684. En el testament José deixà com a hereus universals els seus dos fills. Baltasar de Rojas Pantoja y Sossa (com es veu, afegí els dos cognoms del pare), nasqué a Argés, província de Toledo, fou militar com el seu oncle, capità d'infanteria, membre de l'orde de Santiago (presentà la genealogia familiar per al seu ingrés el 1672)¹⁸, gentilhome de boca de Sa Majestat i regidor perpetu de Toledo; filipista de primera hora (partidari de Felip V, s'entén), rebé el títol de marquès de Valcerrada el 24 de març de 1713 i morí el 5 de desembre de 1731. S'havia casat amb Catalina Señor y Angulo, amb la qual tingué tres fills, al gran li deixà en herència l'espasa del seu oncle.

Pel que fa a Montserrat, sortosament en sabem més coses, ja que compta amb una bibliografia sòlida.¹⁹ Francesc de Montserrat i Vives neix a Reus el 19 de desembre de

¹⁷ ROVIRA [2001] 26, nota 31.

¹⁸ Per aquest document sabem que els seus avis per part paterna foren Pérez de Rojas (no consta el nom), fill de Toledo i regidor d'aquesta ciutat, i Catalina Pantoja y Tiela, també filla de Toledo; per part materna, Bernardo de Sossa Cáceres, fill d'una vila propera a Madrid, ciutat de la qual fou regidor, i Catalina de Solier y Sossa, filla de Toledo. Bibliotecadigital.rah.es/dgbrah/consulta/registro.cmd?id=55610 (consultat l'1 de gener de 2018). Els Rojas gaudien de la condició de cavallers de Santiago i regidors de Toledo des del segle XV. GÓMEZ-MENOR [1973]. Sobre el personatge, BARRIO [1994].

¹⁹ ROVIRA [2001] i [2008] i GÜELL [2014].

1617 i mor a Barcelona el 12 de maig de 1688. El seu llinatge és un dels més antics i representatius del Camp de Tarragona. Malgrat el seu passat noble, volgué assegurar-lo i es féu atorgar els privilegis de ciutadà de Barcelona (1645), cavaller (1645), militar (1646) i noble (1651). Ocupà un seguit de càrrecs públics: tresorer, segrestador i administradors del béns confiscats als enemics de Felip IV (1648-1653); diputat local de Tarragona de la Diputació del General (1653-1656); factor general de les galeres reials (càrrec atorgat per Felip IV i confirmar posteriorment per Carles II); governador del Camp de Tarragona (1657-1663); procurador de la ciutat i el Camp de Tarragona (1663-1683); tresorer de la Santa Creuada a Catalunya (1667-1673); conseller supernumerari de capa i espasa del Consell d'Aragó (1686-1688); i fou conseller per la mà major de Tarragona tretze vegades entre 1649 i 1668 i cònsol en cap els anys 1653 i 1660.

Montserrat de bell antuvi s'apuntà a la causa de Felip IV. Després de la derrota de les tropes filipistes a Montjuic, per qüestions de seguretat es traslladà a Tarragona i seguí defensant amb les armes la causa filipista. Va participar en la defensa de Tarragona el 1641 i 1644, davant les tropes del general La Mothe. Tot i que era de classe benestant, d'hisendats reusencs, la clau de la seva fortuna comença amb la fidelitat a la corona espanyola durant la guerra dels Segadors. Dedicà la major part dels seus esforços durant la guerra a servir a Felip IV: subministraments de pa de munició a l'exèrcit; importants préstecs als governadors de Tarragona i als virreis; finançament amb els seus diners de la compra de grans, farines, vestits i altres queviures; cura de l'allotjament dels soldats al Camp de Tarragona; i aixecament de quatre-cents homes per al setge de Barcelona. A més, va encapçalar la companyia de nobles que la vegueria de Tarragona destacà al setge de Barcelona (1651-1652) i va participar en l'aixecament de la part sudoccidental del país contra els francesos, contactant i aconseguint per a la causa personatges com Lluís Josa, batlle de Vimbodí, i Lluís Magrinyà, capità de miquelets, al qual ja ens hem referit.

Des de molt aviat va demostrar el seu olfacte per als afers. Acabada la guerra va seguir fent negocis de tot tipus: arrendament dels drets senyoriais de la mitra de Tarragona; proveïment de carns a la ciutat de Tarragona i a la seva catedral i arrendament de carnisseries a Barcelona; comerç de cereals, especialment blat; comerç de llanes; assentista reial, és a dir, subministrador de grans, cavalls i diners a l'exèrcit i les galeres, entre 1666 i 1687 féu vint-set assentaments. També participà del negoci dels censals, prestà diners a les universitats de Riudoms, Pla de Santa Maria, Cornudella de Montsant i Ascó, alguns dels quals l'obligaren a pledejar en la Reial Audiència. El 1668 aconseguí l'arrendament de les rendes de la Seu vacant de Vic, la qual cosa comportà que el mercader vigatà Josep Puigrubí se li oferís per gestionar els seus negocis a la Plana de Vic, iniciant una amistat que durà fins a la mort del marquès; el 1677 Montserrat va influir perquè concedissin el títol de ciutadà honorat de Barcelona a Puigrubí. També participà en el negoci de les ametistes (1678-1682).

Aprofità les urgències i necessitats d'una bona part de la societat catalana de postguerra i la seva fidelitat austriacista, per deixar un bon heretatge als seus descendents. Va integrar al seu patrimoni les baronies d'Altafulla, comprada el 1672 als Corbera de Sentmenat per 32.578 lliures, i de Ribelles, comprada el 1671; hi tenia jurisdicció civil i criminal. Va adquirir la jurisdicció civil de L. Morell (1652), la Riera de Gaià, Virgili i Ferran (totes tres abans de 1654), Montoliu, Cocons (entre 1654 i 1655), Tamarit (entre 1661 i 1662), Botarell (entre 1665 i 1671) i Molnars (entre el 1669 i 1675). La major glòria nobiliària li va arribar amb l'obtenció, el 13 de maig de 1681, del marquesat de Tamarit, el qual li costà 30.000 ducats.

Es casà a Reus el setembre de 1638 amb la seva cosina, per part de mare, Teresa Vives, que morí el 1676. Van tenir cinc fills, però només la filla Gertrudis sobrevisqué la mare. Es casà amb Antoni de Camporrells i de Gallard, baró de Biosca i Taltaüll, cavaller de l'hàbit de Santiago, membre del Consell d'Hisenda i conseller de capa i espasa del Consell d'Aragó.²⁰ Gertrudis va morir el 1718 sense fills, i el títol de marquès de Tamarit passà a una altra branca de la família que el posseí fins al 1794, quan, per enllaç, el reberen els Suelves, els quals durant les primeres generacions portaren el cognom de Montserrat-Suelves.

Per últim, ens hem de referir al duc de Cardona del moment, el qual d'alguna manera també va intervenir en el contenciós, almenys això és el que pretengueren els habitants de Prades. El 1651, quan es produïren els fets que originaren el contenciós, el duc de Cardona era Lluís d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba (1608-1670), que fou duc entre 1640 i l'any de la seva mort; fou nomenat virrei de Catalunya per Felip IV en plena Guerra dels Segadors. El seu pare Enric (1588-1640) fou virrei de Catalunya en tres ocasions: novembre 1630 - maig 1632; maig de 1633 - gener 1638; i durant un mes i escaig abans de la seva mort a Perpinyà. El nostre personatge, a més de duc de Cardona, era duc de Sogorb, marquès de Pallars, comte de Prades i d'Empúries i vescomte de Vilamur. Només a la vegueria de Montblanc, on era Prades, el duc compartia jurisdicció amb el bisbe de Tortosa en sis llocs, en altres sis la compartia amb la cartoixa d'Escaladei (en aquests llocs retenia la jurisdicció criminal), i exercia jurisdicció ell sol en vint-i-vuit llocs: comtat de Prades (20) i baronia d'Entença (8).²¹ Els Cardona eren els màxims latifundistes de Catalunya, segons Pèire de Marca els estats patrimonials dels Cardona significaven una sisena part de Catalunya. Aquest poderós personatge, que exercí de visitador general dels monarques francesos entre

²⁰ Heretà o conservà en propietat càrrecs que havia exercit el seu sogre: factor general de les galeres d'Espanya i tresorer general de la Santa Creuada del Principat de Catalunya, segons es desprèn d'un document d'atorgament de poders del 3 de març de 1790. Havia exercit sovint com a procurador del seu sogre.

²¹ PEGUERA [1988]. En aquesta vegueria un 92% dels llocs eren de jurisdicció senyorial.

1644 i 1651, sabia de què parlava, ja que posà d'administrador dels béns segrestats al duc a inicis de la guerra a un tal Faget, sacerdot i secretari i familiar seu. Potser de Marca exagerava, però en tot cas a finals de segle XVI els Cardona eren senyors de dos-cents trenta-nou llocs. L'abril de 1642 el títol de duc de Cardona passà a Filipe de La Mothe-Houdancourt (1605-1657), mariscal dels exèrcits francesos i virrei de Catalunya entre juny de 1642 i desembre de 1648 i octubre de 1651 i octubre de 1652; però no de manera ininterrompuda, el perdé el desembre de 1644, el recuperà la tardor de 1648, en què rebé una part del patrimoni mobiliari de la casa ducal com a indemnització, tornant-lo a perdre uns mesos després, a causa de la seva oposició al cardenal Mazarino, primer ministre de França, i l'ostentà novament el febrer de 1651, quan l'esmentat cardenal hagué d'exiliar-se.²² Durant la Guerra dels Segadors la casa ducal dels Cardona a Barcelona, al carrer Ample i que havia estat remodelada a partir de 1516, passà a ser la residència dels virreis del rei de França.²³

El contenciós amb Francesc de Montserrat i Vives i Baltasar de Rojas y Pantoja

En primer lloc reconstruirem els fets a partir de les declaracions de la Universitat i Montserrat, contradictòries en molts aspectes. Després, intercalarem els arguments que les dues parts aporten a la Reial Audiència per defensar llurs interessos, per fer-nos una idea acabada del que estava en joc. Finalment, farem una descripció cronològica dels passos que seguí un procés tan llarg.²⁴

Hi ha acord que el 16 de maig de 1652, davant Hilarió Ribes, notari públic de Tarragona, se signa un novè (en algun lloc s'indica que a carta de gràcia, és a dir, recuperable per part de la Universitat), que vol dir el pagament d'una novena part de la collita dels fruits de la vila i terme de Prades, a favor de Francesc

²² SANABRE [1956] 515.

²³ Un germà del duc, Pere Antoni, va ser virrei de Nàpols i president del consell d'Aragó; un altre, Antoni, va ser cardenal; i un tercer, Pasqual Antoni, va ser membre dels consells d'Aragó i de la Inquisició, cardenal, virrei de Nàpols i arquebisbe de Toledo. Sobre els Cardona, G.E.C. [1973] 395-412; i MOLAS [1996] 148-151.

²⁴ El que segueix està basat en quatre documents. A part dels dos esmentats en la nota 5, cal afegir-hi un de Montserrat del 21 d'agost de 1662 (vint-i-sis articles) i un de la Universitat del 28 de setembre de 1702 (setanta-un articles), aquest darrer és especialment interessant perquè fa un resum de tot el procés fins aquella data.

de Montserrat i Vives, per un import de 14.400 lliures.²⁵ La Universitat dirà que el mateix dia que signaren el debitori de les 1.000 dobles a favor de Baltasar de Rojas y Pantoja, se'ls obligà a signar la venda d'un novè (la qual cosa no evità que es comprometessin, en cas de no poder-les pagar durant el mes de setembre de 1651, a lliurar deu dobles diàries fins saldar el deute). Els de la vila reconeixen que Montserrat comprà el novè, "*si bé ab nom ficto (per fictici) y simulat al ques creu per dit Pantoja*". El que no queda clar és quan es creà i vengué al mateix Montserrat un censal pel mateix import, com a garantia en cas de no cobrar el novè; si fou en el mateix acte o més endavant. Quatre mesos després, exactament el 25 de setembre, s'establí i vengué un censal al mateix Montserrat per un import de 7.400 lliures; aquest cop davant el notari reial Cosme Fort d'Alforja (això ho sabem per un escrit molt posterior). En total, doncs, l'obligació adquirida per part de la vila assolia la quantitat de 21.800 lliures. No cal dir que els particulars de la vila posaven els seus béns com a garantia.

Però s'arribà a pagar aquest import per part de Montserrat? Ell, naturalment, indica que sí. Però els testimonis que presenta la Universitat, que són els que estigueren a ambdós actes de signatura, ho neguen. Pel que fa al pagament de les 14.400 lliures del novè, els dos testimonis, Joan Martí, sastre, i Pere Mariner, pagès, ambdós de la vila de l'Aleixar, neguen haver vist cap diner en l'esmentat acte; els dos declaren que es féu ostentació d'una bossa, se suposa que per part de Montserrat, i que es féu sorollar, per la qual cosa dedueixen que no contenia més de cinquanta rals, una quantitat absolutament insignificant pel que estava en joc. Respecte a l'acte de creació del censal de 7.400 lliures, Pere Balanyà, pagès de la Febró, diu que ell hi era amb Isidro Fort, l'altre testimoni, i que no veié que es lliuressin diners ni als jurats ni al batlle; per la seva part, Isidro Fort, pagès d'Alforja, diu que no recorda si va assistir a l'acte en qüestió. No cal dir que aquest testimoniatge és coherent amb tot el que hem vist fins ara. Quin sentit tenia que Montserrat lliurés uns diners, se suposa com a testafarro de Rojas, perquè aquests tornessin d'immediat a la bossa del militar? A totes llums és una operació absurda. Tot indica que Pantoja el que pretenia era cobrar-se

²⁵ Montserrat repetí l'experiència a Valls. Efectivament, el 13 de setembre i 21 d'octubre de 1651 havia comprat dos censals a la seva Universitat i, per recuperar les 19.000 lliures que li devien, entre el capital i les pensions endarrerides, el 17 d'abril de 1656 signà uns capítols (o concòrdia) pels quals obtingué, per un període de tres anys, el cobrament d'un redelme sobre blats, ordís, civades, llegums, verema, olives i de tot l'altre que acostumés a pagar delme; de tot el que collissin al terme els habitants de la vila i els terratinents que hi tinguessin terres. De tota manera, les coses no li anaren gaire bé. La devaluació de la moneda entre 1651 i 1656 i la redefinició dels càlculs del deute, féu que la Universitat reduís l'import del redelme a cinc mil cinc-cents cinquanta lliures i, a més, li discutí alguns aspectes del seu cobrament. El tema acabà a la Reial Audiència. ACA, Reial Audiència, plets civils, ref. 13.857. Rovira fa esment d'aquest censal. ROVIRA [2001] 74.

els deutoris com fos i, en tot cas, els interessos que generessin els censals creats i venuts a Montserrat, però d'això ja en parlarem més endavant.

El conflicte sorgí quan es deixà de pagar el novè, això succeí a finals de juliol de 1657, és a dir, els pradencs l'estigueren pagant durant cinc anys. Efectivament, el 23 (en algun lloc posa 20) de juliol de 1657 el procurador fiscal de la cort del comtat de Prades fa unes crides prohibint el pagament del novè o de qualsevol censal, ja que s'han imposat sense llicència del duc, "*lo que seria en perjudici de la jurisdicció y en notable dany de la utilitat pública de dita vila y comú de Prades*"; i amenaça amb una pena de cinquanta lliures als qui no en facin cas. Montserrat diu no haver vist aquestes crides, però la Universitat esmenta el lloc de l'expedient on són (nosaltres no les hem vist, però això no prova res). Per què tardà tant el duc a decidir-se? Potser la recuperació del seu patrimoni, recordem que fou segrestat per les autoritats franceses, fou lenta i calgueren uns anys per posar ordre als seus interessos. D'altra banda, tant Montserrat com Rojas lluitaren en el seu bàndol, és més, el segon recuperà la vila de la seva jurisdicció. Suposem que això no fou obstacle perquè el duc fes fer les crides, estava en joc la seva autoritat jurisdiccional, i una cosa així no es discutia.²⁶

A partir d'aquí comença el contenciós. Montserrat demanà una ordre d'execució, que sembla que obtingué. Però fou aturada pel jutge de reclams, entenem que de la vegueria de Montblanc, amb data 13 (en algun lloc diu 3) de febrer de 1661.²⁷ Què havia reclamat Montserrat? Doncs, que s'executés el cobrament de les pensions del censal de 14.400 lliures, que s'havia creat precisament com a resposta a un novè fallit. Però el jutge no ho veié clar. Acceptà el criteri de la manca d'autorització del duc, de la qual cosa deduï que no estava clar que s'hagués de pagar el novè i, per tant, les pensions del censal. Però, a més, posà en dubte els dos deutoris signats a favor de Rojas. A partir d'aquí es produí una llarga carrera d'arguments i contraarguments.

Montserrat diu que no demana, tot i tenir-ne dret, el pagament de les pensions del censal, sinó el cobrament del novè; d'altra banda, argumenta que la manca d'autorització del duc no és un inconvenient, ja que són els particulars com a tals qui se n'han de fer responsables i no la Universitat (hi suma el fet que el batlle del duc també va signar). A més, afegeix que el que reclama no té res a veure amb les accions de Rojas, al qual, no obstant això, defensa abrandadament.

²⁶ Sembla ser que el duc estava força al corrent dels seus afers, un viatger francès d'aquells anys deixà escrit que era un exemple de l'aristocràcia preocupada pel rendiment de les seves terres. PALOS [1994] 83. Montserrat, per reforçar la seva argumentació, dirà que altres universitat de la jurisdicció del duc no han deixat de pagar obligacions semblants.

²⁷ Això no impedí que el pradencs haguessin de lliurar una penyora al veguer de Montblanc, la qual reclamen que no sigui executada en escrit dirigit a la Reial Audiència el 23 d'agost de 1661.

No cal dir que allò que demana la Universitat és que es declarin nuls els actes de la signatura dels deutoris, la imposició del novè i el censal posterior i que Montserrat torni els imports del novè cobrats i Pantoja restitueixi les sis-centes quarteres de blat, en espècie o en diner. Però aquesta serà la conclusió, pel mig hi ha un munt d'arguments.

Hi ha un grup d'assumptes que venen a rebatre l'intent de Montserrat de desvincular el novè i el censal dels deutoris signats a Rojas. La Universitat nega que les 14.400 lliures fossin per comprar blat i pagar els creditors, i les 7.400 per pagar contribucions. Nega que la vila degués aquests diners el 1652 i que ni en aquest any ni en l'anterior manllevés diners. A més, afegeix que el 1651 i 1652 no es carregaren amb nous censals i que estava al dia amb els censalistes. En definitiva, la vila no tenia problemes econòmics que exigissin la creació de nous censals. Pel que fa al blat, nega que la vila estigués a punt de despoblar-se per manca de blat, la prova és que no es creà la botiga del blat, quelcom habitual a tot Catalunya quan hi havia carestia d'aquest aliment bàsic. Ambdós arguments semblen una mica exagerats i cal entendre'ls en el context en què es produeixen, recordem que el 1651 la vila no disposava de les mil cent quarteres que li exigí Rojas.²⁸

L'altre bloc d'arguments, que ja ens és conegut, és el destinat a demostrar que les signatures del novè i els censals no eren lícites. Ras i curt: les signatures no comptaven amb l'autorització del duc; el batlle signà només com a particular; no hi havia causa d'urgència; i el procurador general del duc era a Catalunya el maig i setembre de 1652, la qual cosa fa pensar que interpreten que no se'l va voler convocar. Montserrat no nega la necessitat que les universitats de llocs i viles de baró comptin amb el seu consentiment en situacions com aquesta, però insisteix en què els vilatans s'obligaren en nom propi. I afegeix que quan es vengué el novè el duc era fora de Catalunya i, a més i això és una novetat, que la pesta impedia el trànsit d'un lloc a l'altre, això devia anar pel procurador general. Retinguem aquests arguments, perquè a rebatre'ls destinarà el nebot de Rojas un escrit públic, com tindrem ocasió de comprovar, i, probablement, la sentència final hi tingué molt a veure.²⁹

²⁸ Aquells foren uns anys de carestia de blat a causa de la sequera. Si hem de creure el que diu la Universitat en un altre escrit, l'ocupació de la vila comportà la tala de *“la campanya, que estava coberta de garbas y fruits lo que resulta de dany per dita Universitat de més de cent mil lliuras”*. Si és així, no sembla molt creïble que la vila no patís de manca de blat, la qual cosa no comporta que hagués d'endeutar-se per comprar-ne.

²⁹ Anys a venir (en el document esmentat de 1702), quan el tema ja s'ha convertit en la qüestió central de la controvèrsia, la Universitat aportarà jurisprudència per reforçar la seva posició: sentència del 21 de març de 1663 de Josep Balaguer en el cas entre la Universitat de Crespjà i Onofre de Gelabert; sentència del 23 de novembre de 1673 de Josep Aleny en el cas entre Francesc Calvaria i Josep Grasset, ciutadans de Barcelona; i sentència del 23 de juny de 1681 de Joan de Colomer en el cas entre el síndic de la Universitat de Torroella de Montgrí i Pere Pons, notari.

Un altre bloc d'arguments està destinat a desbaratar la intenció de Montserrat de desentendre's de l'actuació de Rojas. Es diu que aquest en diferents ocasions ha confessat que ell no tenia res a veure amb el novè i el censal, que ho cobrava per ordre de Rojas. I, en conseqüència, s'intenta demostrar el lligam entre aquests dos compromisos i els deutors d'agost de 1651. S'indica que les 14.400 lliures del novè coincideixen amb les mil dobles i les 7.400 lliures amb el valor de les cinc-centes quarteres pendents de lliurar.³⁰

Per últim, no cal oblidar els arguments que enllaçaven directament amb els deutors origen de tot plegat, que eren conseqüència de l'ocupació de la vila per les tropes de Rojas. No hi insistirem, ja n'hem parlat a bastament. Només volem recordar que mentre que Montserrat considerava que la vila els havien signat com a "*gratificació y recompensa espontànea*", els prudencs consideraven que eren resultat de la coacció i havien estat inevitables per tal d'evitar mals majors.

Com he anunciat, acabarem aquest epígraf amb una breu cronologia del procés. La Universitat situa el seu origen el 3 de gener de 1661, quan el síndic suplica que sigui aturada l'execució de les pensions sol·licitada per Montserrat, que aquest devia haver presentat unes setmanes abans. Com sabem, el jutge de reclams donà la raó a la Universitat, la qual portà el tema a la Reial Audiència el 21 de febrer de 1661. El 1662 hi ha discrepància sobre qui ha de portar la causa, passa del jutge Joan Baptista Pastor a Josep Rull, per tornar al primer uns mesos després. El 1662 es produeix l'intercanvi d'arguments entre una part i l'altra al qual ja hem fet referència. Durant aquest any es debat si la causa ha de ser executiva (Montserrat) o major plenària (Universitat), al final s'imposa la segona opció. A partir d'aquest any el procés queda aturat fins al 1668, no en sabem els motius.³¹ El 16 d'abril de 1668 la Universitat sol·licita la citació de Rojas, la qual cosa fa pensar que fins aleshores no hi havia intervingut. El seu procurador, Pere Llorell, intenta que el seu defensat se n'escapoleixi amb l'argument que és virrei de Guipúscoa i demana que la causa s'aturi fins que deixi de ser-ho. Aquest plantejament és rebut per la Universitat, l'abril de 1669, manifestant que quan fou citat encara no era virrei. El 22 de maig de 1669 Rojas renuncia a l'excepció i, per tant, accepta com-

³⁰ Per un altre expedient sabem que la doble equivalia a catorze lliures uns mesos abans. ACA, Reial Audiència, plets civils, ref. 13.857. Pel que fa al blat, el preu ens sembla absolutament exagerat. Montserrat per aquelles dates havia venut 6.544 quarteres als còsols tarragonins a 4,63 lliures/quartera, quan Rojas les exigeix a 14,80 lliures. No obstant això, no sembla que a la Universitat li semblés un preu forassenyat, en un escrit parlaran de "*lo debitori de ditas sinch centas quarteres de blat segons lo valor en dit temps*". Un preu tan elevat, era pura extorsió, d'aquí la nostra estranyesa, o implicava una gran escassetat de blat, la qual cosa contradiu les declaracions de la Universitat en altres documents, vegeu la nota 27. El preu de Montserrat a ROVIRA [2001] 63.

³¹ Pel camí ha mort l'apoderat de Montserrat, Gabriel Llorell, que és substituït per Pere Llorell, l'apoderat de Rojas; no sabem si eren germans.

parèixer. L'agost d'aquell any la causa passa del jutge Pastor, que ha estat promogut a la tercera sala, al jutge Miquel Calderó. El 2 d'octubre d'aquell mateix any Rojas impugna tots els procediments fets des de 1662. No cal dir que la Universitat s'hi oposa. Després d'unes noves controvèrsies d'ordre processal, el febrer de 1672 sembla que tot estava a punt per a sentència, en mans del jutge Joan de Colomer, però la causa s'atura i estarà així durant trenta anys. Malauradament no sabem explicar-ne els motius.³²

Baltasar de Rojas Pantoja y Sossa i els marquesos de Tamarit agafen el relleu

La causa pren un tomb a partir de 1702. Efectivament, el mes de maig d'aquell any els procuradors dels marquesos de Tamarit, Anton i Gertrudis Camporrells i Montserrat, i de Francisco de Rojas Pantoja y Sossa, hereus universals de Francesc de Montserrat i Vives i de Baltasar de Rojas y Pantoja, respectivament, després d'expressar que la causa ha estat dormida durant més de vuit anys, encara que tot indica que ho estigué durant una trentena,³³ demanen que els jurats de la vila de Prades siguin citats per a la seva continuació.

Suposem que la compareixença dels marquesos de Tamarit es devia a una qüestió merament processal, ja que molts anys abans el pare de la marquesa havia deixat clar que no el lligava cap interès amb l'assumpte. Efectivament, en una acta notarial del 31 de juliol de 1777 que signà Francesc de Montserrat i Vives des de la Cort estant, aquest declarava haver fet simplement d'intermediari de Rojas.³⁴ Després de fer referència al novè i el censal, per un import total, com sabem, de vint-i-una mil vuit-centes lliures, expressava que encara que els contractes en qüestió *“se pusieron en su causa, es cierto tocaron y pertenecieron al Exmo. Señor Baltasar de Rojas Pantoja, que fue del Consejo de su majestad en la guerra, porque dio de su caudal los dichos veinte y un mil ochocientas libras de la dicha moneda barcelonesa y los réditos corridos y que adelante corriesen (cal interpretar que es refereix a les pensions dels censals) y el otorgante hizo declaraciones de ello en su favor ante el dicho Hilarion Ribes, escribano de dicha Ciudad de Tarragona”*. S'indica que aquesta nova declaració té causa en el fet que els hereus de Baltasar de Rojas Pantoja així ho han sol·licitat. Per la qual cosa, deixa clar que *“al otorgante no le toca ni pertenece cosa alguna del principal de las dos partidas ni réditos de*

³² Per una síntesi sobre el funcionament de la Reial Audiència i algunes dades biogràfiques dels jutges que apareixen en aquest procés, MOLAS [1996] 95-107, 137-142 i 194.

³³ Que l'esment als vuit anys pot ser un error ho confirmaria el fet que situen dins d'aquest període la mort de Francesc de Montserrat i Vives, quan sabem que morí el 1688, i la de Baltasar de Rojas y Pantoja, quan tot indica que va morir el 1677 o poc abans.

³⁴ Aquest document situa l'anada de Montserrat a Madrid com a mínim tres mesos abans del que ha indicat ROVIRA [2001] 47.

ellas por quanto los dichos principales se pagaron con dinero proprio de dicho Exmo. Señor Don Balthasar Rojas Pantoja”.³⁵ En definitiva, el nebot del militar volia assegurar-se que Montserrat no intentaria treure'n profit, però a la vegada necessitava que ell o els seus hereus no se'n desentenguessin, ja que al cap i a la fi els documents de la venda del novè i els censals anaven a nom del futur marquès de Tamarit. La declaració notarial confirmava allò que la Universitat havia dit vuit anys abans, amb l'agreujant que Montserrat ara reconeixia haver-ho expressat davant el notari durant l'acte de venda.

Quinze anys després es tornava a repetir la mateixa petició i per part dels mateixos protagonistes. Efectivament, el juliol de 1717, Simó Gallart, procurador de la noble Gertrudis de Montserrat i Camporrells, marquesa de Tamarit (cal suposar que el marit havia mort) i Miquel Rosell, procurador de Baltasar de Rojas Pantoja y Sossa, presenten un escrit en què *“piden y suplican que por haver dormido la presente causa vertente en la Real Audiencia a relación entonces del noble real senador Don Francisco de Rius y Bruniquer actuario Pedro Pablo Ribes por el espacio de más de ocho anyos, sea sometida aquella a una de las salas reales y civiles y que a su continuación sean citados los jurados y Universidad de la villa de Pradas”*. Així, doncs, una altra dormida de vuit anys, però aquest cop el període indicat és més creïble.

En tot cas, entre una compareixença i l'altra havia passat un fet transcendental, s'havia produït la sentència i aquesta fou contrària als interessos dels habitants de Prades. No l'hem vista, però ho sabem per dos textos, un de Rojas i l'altre del síndic de la Universitat de Prades. El primer és un escrit fet públic el 1718 i al qual d'immediat ens referirem. En aquest Rojas explica que el 10 de març de 1705 la Reial Audiència va emetre una sentència que *“condenó al Syndico, Jurados, Universidad y Singulares de la dicha Villa de Prades, en pagar á dicha parte, todas las pensiones, hasta entonces cedidas, y que en adelante cedieran de entrambos censales”*. El text del síndic, que confirma la data, encara és més explícit: amb la reial sentència del noble Dr. Francesc de Rius i Bruniquer *“fou declarat haver de ésser alsat lo sobrecediment aportat per lo jutge de reclams als tres de febrer mil siscentos sexanta un (quaranta-quatre anys després!) per causa dels dos censals lo un de preucatorse mil quatrecentas lliuras y lo altre de set mil quatrecentas lliuras de ques tracta en la present causa y condemnada esta part de la universitat y singulares de la vila de Prades de en donar*

³⁵ El 18 d'agost de 1717, l'apoderat de Baltasar Rojas Pantoja y Sossa i el procurador de la marquesa de Tamarit recordaran aquesta declaració a la Reial Audiència: *“que aunque los contratos de los dos censales y de más dependientes (il·legible) se trata en esta causa se pusieron y estan a nombre y cabeça de Don Francisco de Montserrat y Vives y que la presente causa haya empeçado en su nombre proseguido en la de los marqueses de Tamarit sus herederos; pero en realidad el dicho Montserrat contrajo con dinero y â utilidad únicamente de Don Balthazar Rojas y Pantoja consejero de Su Magestad en el de guerra como con toda expression parece de la declaración que con amplísimas cláusulas hizo a favor de los herederos de dicho Rojas y Pantoja a los treinta (per trenta-un) de Julio de mil seiscientos setenta y siete en autos de Christoval Vadaran escribano del Rey Nuestro Señor y de Provincia”*.

y pagar als Itres. Anton de Camporrells y Gertrudis de Montserrat y Camporrells marquesos de Tamarit las pencions dels dits dos censals”, les vençudes i les que vencin en el futur. A més, la Universitat és condemnada a pagar las costes.

Malgrat que el síndic només esmenta els marquesos de Tamarit com a beneficiaris, el jutge no deixa cap dubte al respecte. La reial provisió de l'11 de juliol d'aquell mateix any, la qual rebutjava les al·legacions presentades pel síndic, indica que la sentència és a favor dels marquesos de Tamarit i del noble Baltasar de Rojas Pantoja y Sousa. Aquesta reial provisió confirma que no s'han pagat els censals des dels seus inicis, des del 1657 i 1652, encara que les quantitats de pensions indicades no encaixen amb els anys transcorreguts entre aquelles dates i l'any de la sentència. Calgué encara una altra confirmació mitjançant una reial sentència provisional del 14 de febrer de 1718. Estem, doncs, davant d'un altre llarg lapsus que segurament ve motivat, almenys en part, pels recursos i suplicacions que amb tota seguretat presentà la Universitat de Prades.

Anem a veure de què tractava l'escrit que Rojas féu públic el 18 de maig de 1718, tres mesos després de la sentència confirmatòria.³⁶ L'escrit evidencia el que ja havíem apuntat, que al final la resolució del contenciós es basà en la legalitat o no dels actes de signatura del novè (i el censal corresponent) i el censal posterior, és a dir, sobre la pertinença o no de l'autorització per part del duc de Cardona o el seu procurador general. Precisament l'escrit se centra en desmantellar la resistència a l'execució de la sentència per part dels pradencs en base a una suposada il·legalitat formal. Els arguments de Rojas són bàsicament els següents:

- L'any 1652 hi havia pesta a Catalunya (de fet, aquella pesta s'emportà una cinquena part de la seva població), que no afectava la vila de Prades però sí a tres viles del comtat, per les quals calia passar en cerca d'autorització.
- La Universitat no ha pogut demostrar que en la vila o en el comtat residís algú amb capacitat de decretar l'autorització necessària.
- El duc de Cardona estava fora de Catalunya.³⁷
- El procurador general del duc, Joan Llarch, residia a Solivella i allà hi havia contagi de pesta.
- L'advocat de Rojas no accepta els testimonis de la Universitat per provar que hi havia un batlle amb capacitat d'autorització, el batlle general del comtat de Prades.

³⁶ *Evidencia legal de los sólidos motivos asisten A DON BALTHASAR DE ROJAS, PANTOJA Y SOSA contra LA UNIVERSIDAD Y SINGULARES DE LA VILLA de Prades en el pleito, QUE SIGUE EN LA REAL AUDIENCIA del principado de Cataluña, y sala del Noble Señor Don Joseph de Alòs.* El document el signa un tal Ferrer y Prat.

³⁷ Entenem que es referia al duc expropiat de patrimoni i títol a l'inici de la guerra, Lluís d'Aragó Folc de Cardona i Córdoba, ja que en aquells moments qui ostentava el títol, Filipe de La Mothe-Houdancourt, sí que residia a Catalunya, encara que tenia altres afers més importants.

- Els singulars de Prades signaren que el duc o el seu procurador general donarien la corresponent autorització quan fos possible.

En definitiva, Rojas argumenta l'excepcionalitat del moment en base a la pesta, i no s'està d'aportar jurisprudència en aquest sentit, la qual cosa justificaria la manca d'autorització del duc o del seu procurador general; en canvi, el compromís dels singulars o veïns de Prades no admetia dubtes.

El següent escrit que ens interessa, és del 21 d'abril de 1721 i el presenta Bernardí Malagarriga, apoderat de Rojas. Malagarriga encara fa referència a dues sentències més, una del 12 de setembre de 1718 i una altra del 6 de febrer de 1719, confirmant l'anterior, per les quals es ratificava l'execució de la primera sentència, la de 1705. La quantitat reclamada és astronòmica, si se'ns permet l'expressió, ni més ni menys que 67.970 lliures. Exactament les pensions degudes entre 1652 i 1718, descomptats els imports del novè pagats entre 1652 i 1657. Ja havíem apuntat que no era altra la intenció de Baltasar de Rojas y Pantoja, assegurar per a ell i la seva família un botí de guerra que no li costà ni cinc; a no ser que donem per bona la versió de Francesc de Montserrat i Vives en el sentit que Rojas havia posat de la seva butxaca les despeses necessàries per a recuperar la vila de Prades i el castell de Siurana per a Felip IV.

En tot cas, allò que més impacta d'aquest escrit és la meticulositat amb què Malagarriga detalla les persones involucrades en el deute. En primer lloc relaciona la cinquantena de persones que signaren els dos censals. Després detalla un per un el nom dels successors dels signataris, un total de quaranta-nou, als quals afegeix vint-i-set nous veïns o caps de casa. En total setanta-sis veïns o persones amb terres a la vila i al seu terme. L'apoderat de Rojas era conscient que podia mancar alguna persona, per la qual cosa demanava que les lletres executòries, a part de ser adreçades a *“todos los vezinos, individuos, particulares, y bienes tenientes de dicha villa de Prades”*, també s'adrecessin a tots aquells que *“se hallaren en las susodichas calidades de ser individuos o bienes tenientes de dicha villa de Prades, y su territorio”*. És hora de fer un càlcul del que representava aquell deute per a cada veí o cap de casa. Si donem per bona la xifra de setanta-sis (encara que és un pèl baixa, ja que ens dóna una ràtio per casa de cinc persones), resulta que cada casa o família de Prades havia de pagar vuit-centes noranta-quatre lliures, un import realment feixuc i insuportable per a molts dels afectats.³⁸ Amb el benentès que els censals seguien en mans dels Rojas i, per tant, seguien generant pensions (1.090 lliures/any).

El síndic de Prades presentà al·legacions a l'escrit el juny d'aquell any, però, final-

³⁸ Com a referència posem un parell de dades, que són de pocs anys després: el sou del mestre de capella i de minyons de Prades era de 106 lliures/any i el del nunci o pregoner de 25 lliures/any.

ment, per una sentència del 17 d'octubre s'establí que procedia cridar els testimonis de Rojas. Testimonis que havien de confirmar el que deia l'escrit de Malagarriga, amb el sarcasme que es convidava els tres regidors de Prades, Josep Anglès, Pere Gras i Pere Oliver i tots els veïns de la vila a ser-hi presents. Els testimonis declararen davant el tinent de corregidor de Montblanc a partir del 14 de novembre de 1721.³⁹ Sabem que encara calgué una reial provisió del 10 de juny de 1722 i una altra confirmant-la del 26 d'agost d'aquell mateix any.

Però encara no acabà aquí. Dotze anys després el plet encara seguia. Un escrit de Bernardí Malagarriga del 26 de setembre de 1732, ara fent de procurador del fill gran de Baltasar de Rojas Pantoja y Sossa, José, ja que aquell havia mort dos anys abans, ens permet reconstruir el final d'aquest contenciós, si més no en termes judicials (a gran trets, això sí, no en sabem tots els detalls).

El 1728 la Universitat de Prades signà una concòrdia amb els seus creditors, en la qual no hi entraren Rojas i la marquesa de Tamarit. En aquesta concòrdia la vila es comprometia a destinar a partir de l'1 de gener de 1730 els ingressos de l'arrendament de dos pous de gel a pagar pensions i, segons sembla, també comprometia l'ingrés d'un dotzè sobre el grans. Quatre anys després, malgrat no formar part de la concòrdia, la vila pretenia que Rojas cobrés dels fons municipals. I aquí és quan intervé el seu procurador i ens dóna a conèixer la situació.

Comencem pels números. La Universitat o Comú de la vila de Prades té uns ingressos totals de 1.569 lliures 11 sous 6 diners; mentre que les seves despeses són de 2.283 lliures 4 sous 6 diners,⁴⁰ quantitat que queda en 1.507 lliures 19 sous si restem les 775 lliures 12 sous 6 diners que s'han de pagar de pensions anualment als altres creditors. Aquesta informació, a part d'indicar-nos que les finances de la Universitat eren deficitàries, ens permet conèixer que la vila tenia un deute acumulat total de 37.310 lliures (ens referim al capital, no a les pensions endarrerides). Ara venen els arguments del procurador de Rojas: a) els ingressos per l'arrendament dels dos pous només signifiquen 250 lliures, no cobreixen ni les pensions dels altres creditors; b) l'import del dotzè és de 447 lliures i, a més, cal tenir en compte que quan se signà la concòrdia ja no estava vigent, ja que es creà el 1716 i per a deu anys; per tant, no hi ha cap garantia

³⁹ Sabem que per aquelles dates Baltasar de Rojas Pantoja y Sossa residia de Barcelona, creiem que s'hi traslladà per seguir el plet de prop, a part que cal suposar que devia mantenir una bona relació amb la marquesa de Tamarit.

⁴⁰ [40] Les exigències del duc de Cardona (la questia, un tribut introduït pels senyors feudals a mitjan segle XI i inherent a l'exercici de la senyoria banal) i la participació en les despeses del comtat de Prades (pensions, plets, salaris...), no eren precisament menors, importaven 312 lliures, un 24% de les despeses ordinàries. D'altra banda, les despeses en advocats, procuradors i plets assolien la quantitat de 150 lliures, la qual cosa ens dóna una idea del que arribà a pujar les costes del procés que hem resseguit en aquestes pàgines. Amb el benentès que les dues són quantitats anuals.

que els particulars el segueixen pagant; c) el seu defensat, per l'import del deute, que ja puja 72.330 lliures (només comptabilitza fins al 1721), i la seva antiguitat, té més dret a cobrar que els altres creditors; i d) vist que no pot cobrar de l'erari de la Universitat o el Comú (entre d'altres coses perquè és deficitari), el que toca, d'acord amb la sentència de 1705 i reials provisions posteriors, és que els particulars paguin dels seus béns. I així es determinà una vegada més, aquesta ja de manera definitiva.

Ara sí que podem acabar aquest llarguíssim contenciós. Un contenciós que judicialment s'inicià el 1661, però les causes del qual es troben en actes de deu anys abans. Per tant, setanta-un anys de procés judicial i vuitanta-un de contenciós amb els Rojats i els Montserrat. Els habitants de Prades hagueren de pagar un preu molt elevat a la seva resistència, activa o passiva, a la recuperació de l'obediència de la vila a Felip IV. I això no evità el preu que hagueren de pagar aquell mateix 1651, ja fos en forma de muralles enderrocades, de quarteres de blat segrestades o, com deia la Universitat en un escrit, de garbes i collites perdudes. Però no serem nosaltres qui posarem l'epíleg, deixem que siguin els documents contemporanis als fets els que parlin, en concret un dels darrers que hi ha a l'expedient, és del 23 de gener de 1733; és un pèl llarg però creiem que paga la pena:

“En la villa de Cornudella condado de Prades Partido de Monblanch a los veinte y quatro dias del mes de enero del año del nacimiento de nuestro señor Jesuchristo de mil setecientos treinta y tres ante el magnífico Juan Espasa Bayle General del presente condado y su tribunal comparció el procurador fiscal del presente tribunal, el qual humilmente presentó una petición del thenor siguiente: Magnífico Sr. Bayle General del presente condado de Prades. Francisco Baltasar vezino de la villa de Prades procurador fiscal del tribunal de V.M. dize y a V.M. denuncia que muchas mugeres y muchachos de la mencionada villa de Prades poco temerosos de Dios y de la justicia temporal no han dudado el dia veinte y uno del presente mes por la manyana alborotarse y conmoveerse contra algunos particulares de la villa de Cornudella con el motivo de que estos venian y havian llegado en dicha villa de Prades para transportar de orden del alguazil real que de orden de la Real Audiencia està haziendo la execución por el pleyto de Pantoja contra el Común y particulares de la citada villa parte de los muebles y frutos executados mediante el qual alboroto y muchas piedras que les hecharon les obligaron á retirarse á la villa de Cornudella; y como este delito y acceso (sic) sea digno de toda punición y castigo (...), suplica que sea recibida información sobre dichos delitos y demás que convenga y castigados los delinquentes con las penas que de derecho les conrresponden”.

El procés judicial potser havia acabat, però el càstig encara no.

Bibliografia

BARRIO [1994]

BARRIO MOYA, JOSÉ LUÍS. “La librería de don Baltasar de Rojas Pantoja, regidor de Toledo y primer marqués de Valcerrada”. *Anales Toledanos*, Diputación de Toledo, 31 (1994) 189-202.

G.E.C. [1973] I [1978]

GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA. Barcelona: Edicions 62, volum 4 (1973)

GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, SA, volum 12 (1978).

GÓMEZ-MENOR [1973]

GÓMEZ-MENOR, J.C. “Los Rojas Toledanos”. *Anales Toledanos*, Diputación de Toledo, 6 (1973) 183-197.

GÜELL, MANUEL [2014]

GÜELL, MANUEL. “Clarícies sobre Francesc de Montserrat (1617-1688), durant la guerra de separació al Camp de Tarragona”. *Estudis Altafullencs*, Centre d’Estudis d’Altafulla, 37 (2014) 53-67.

MOLAS [1996]

MOLAS I RIBALTA, PERE. *Catalunya i la casa d’Àustria*. Barcelona: Curial, 1996.

PALOS [1994]

PALOS, JOAN LLUÍS. *Catalunya a l’imperi dels Àustria*. Lleida: Pagès editors, 1994.

PEGUERA [1988]

PEGUERA, LLUYS DE. *Practica, forma y estil, de celebrar Cortes Generales en Cathalunya, y materias incidentes en aquellas. Nomina de las ciutats, vilas, y llochs del Principat de Cathalunya...* Madrid: Generalitat de Catalunya/Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, 1988.

ROVIRA [2001]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. *Francesc de Montserrat i Vives, primer marquès de Tamarit (1617-1688)*. Altafulla: Centre d’Estudis d’Altafulla, 2001.

ROVIRA [2008]

ROVIRA I GÓMEZ, SALVADOR-J. “Nova contribució a la bibliografia de Francesc de Montserrat i Vives, primer marquès de Tamarit”. *Estudis Altafullencs*, Centre d’Estudis d’Altafulla, 32 (2008) 105-118.

SANABRE [1956]

SANABRE, JOSEP. *La acción de Francia en Cataluña en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*. Barcelona: Librería J. Sala Badal, 1956.

SOBREQUÉS [1980]

SOBREQUÉS, SANTIAGO. *Els barons de Catalunya*. Barcelona: Editorial Vicens-Vives, 1980.